

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Die Struktur der koptischen liturgischen Melodien : die Relation zwischen Text und Musik an beispielen einiger Melodien der koptischen Psalmodia

Kuhn, M.

Citation

Kuhn, M. (2009, December 1). *Die Struktur der koptischen liturgischen Melodien : die Relation zwischen Text und Musik an beispielen einiger Melodien der koptischen Psalmodia*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/14447>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/14447>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Voorwoord

Tijdens mijn studie Egyptologie viel het mij op dat Koptische muziek in de westerse wereld een onbekend en weinig onderzocht gebied is. Omdat de Koptische taal vaak als sleutel voor een eventuele uitspraak van Oudegyptische woorden dient, vroeg ik mij af of Koptische muziek ook meer licht op Oudegyptische muziek kon werpen. In boeken over muziek van het Nabije Oosten was echter weinig informatie over de structuur van Koptische muziek te vinden. Zo begon ik zelf Koptische hymnen op te nemen, te verzamelen en naar hun structuur te kijken.

De hymnen van de Psalmodia zijn bekend bij bijna alle gelovige Kopten en vaak een waardevolle herinnering aan hun kinderjaren. Ook op latere leeftijd zingen kerkbezoekers in dit ritueel graag mee. De muziek is functioneel en gebonden aan de teksten. Het zijn gebeden die de mensen tot bezinning en meditatie brengen. Als musicus heb ik daarom na enige aarzeling besloten een selectie te maken uit het geheel van melodieën van de Psalmodia met de bedoeling ze nader te bekijken, te transcriberen en te analyseren, steeds met de intentie meer begrip voor vorm en karakter van deze muziek te verwerven. Koptische muziek in westerse notatie vastleggen is tegenstrijdig: de ene cantor vindt het onnodig omdat de orale traditie stevig verankerd lijkt te zijn, de andere verwelkomt een notatie in de hoop daarmee waardevolle tradities vast te leggen. Met respect benaderde ik het “ontleden” van de melodieën.

Vanzelfsprekend gaat daarom mijn eerste dank uit naar alle Kopten, zangers en informanten, die door hun medewerking dit boek mogelijk gemaakt hebben. Velen hebben geduldig mijn vragen beantwoord, toegestaan dat ik geluidsopnames maakte of zelf hun eigen opnames voor mijn analyses afgestaan. Dank ook aan diegenen, die geen bezwaren hadden dat hun gezangen op een CD gezet werden. Soms werd een foto tijdens de gesprekken gemaakt en ook dat werd meestal zonder aarzeling toegestaan. In dit boek staan uitsluitend foto's die ik tijdens mijn onderzoek mocht maken. Alle medewerkers aan gesprekken en muziekfragmenten worden in mijn boek nader voorgesteld.

Veel dank ben ik verschuldigd aan dr. M.J. Raven (conservator collectie Egypte, Rijksmuseum van Oudheden), die het fotograferen toestond van manuscript Insinger 41. Dit is een manuscript met een eventuele antieke muzieknotatie, maar bovendien met prachtige versieringen van de letters, waarvan ik er één als boekembleem op de voorpagina gezet heb.

Mijn eerste transcripties van Koptische melodieën heb ik onder leiding van de, in dit gebied ervaren, musicologe dr. Margit Toth gedaan. Zij maakte mij bekend met de transcriptiemethode van Bela Bartók. Pater U. Zanetti dank ik hartelijk voor de gesprekken die helemaal aan het begin van mijn onderzoek plaatsvonden. Ze hebben meegeholpen een weg te vinden in ‘het oerwoud van melodieën’, zoals hij zelf de Koptische Psalmodia omschreef in een van zijn publicaties. Laurence Mofteh gaf op genereuze wijze toestemming tot inzage van veel documenten van haar oom, de Koptische musicoloog prof. dr. Ragheb

Moftah. Het is zijn collectie van Koptische gezangen die de mogelijkheid tot wetenschappelijk onderzoek opent. Prof. dr. H.O. Willems maakte het mij mogelijk om met zijn opgravingsteam van de Universiteit Leuven naar *Dair* al-Barsha te gaan, een Koptisch dorp met een indrukwekkende zangtraditie.

Veel van mijn vrienden werden onverwachts geconfronteerd met problemen van mijn onderzoek en hebben mij met al hun inzet geholpen. Allen dank ik hiervoor hartelijk. Zuzana Skálová bracht mij in contact met Koptische geestelijken en opende zo de weg om toegang tot kloosters en kerken te verkrijgen voor geluidsopnames. Myrto Muller en Carolien van Zoest waren vaak ‘redders in de nood’ bij computerproblemen. Katharina Krebs en dr. M. Ghattas ondersteunden mij in vele gesprekken en dr. I.A. Elsheikh vertaalde vakkundig Arabischtalige artikelen en begripen. Maartje Marsman luisterde intensief naar Koptische melodieën en samen vergeleken wij mijn transcripties met de opnames. S. Bollen dank ik voor de opschoning van de, vaak heel oude of amateuristische, opnames. De grootste dank behoort echter toe aan Peter van Munster. Zonder zijn geduldige hulp en vakmanschap was het onmogelijk geweest om dit boek tot stand te brengen. Gedurende maanden wist hij de computer over te halen om Koptische melodieën en hun teksten zó onder elkaar te zetten als ik ze met potlood, vaak bijna onleesbaar, genoteerd had.

Mijn beide promotoren prof. dr. J.F. Borghouts en prof. dr. J. van der Vliet en mijn copromotor dr. W. van Zanten ben ik grote dank verschuldigd voor alles wat ik van hen geleerd heb voor verder wetenschappelijk werk.

Met mijn bijdrage tot de Koptische muziek hoop ik de structuur en de variaties van de traditionele Koptische liturgische melodieën te laten zien en mee te helpen deze te bewaren.

Leiden, September 2009

Inhaltsverzeichnis 1. Teil

Einleitung	1
1. Koptische Musik und ihre Besonderheiten	14
1.1 Überblick über die Geschichte der koptischen Musik	14
1.2 Hauptsächliche Unterschiede zu anderen Musikkulturen	47
1.3 Übereinstimmungen mit anderen Musikkulturen	52
2. Der liturgische Dienst Psalmodia	58
2.0 Einleitung	58
2.1 Oden	60
2.2 Lobsch	62
2.3 Psali	63
2.4 Theotokia	66
2.5 Doxologia	66
2.6 Die Psalmodia für das ganze Jahr	68
2.7 Die Choiak-Psalmodia	70
2.8 Paraphrasen	71
3. Die Ausführung der Psalmodia in heutiger Zeit	73
3.0 Einleitung	73
3.1 Das Ritual Psalmodia	73
3.2 Texte der Psalmodia	75
3.3 Melodien der Psalmodia	76
3.4 Die Texte der Jahres-Psalmodia und der Choiak-Psalmodia	78
4. Soziologische Aspekte der Psalmodia	83
4.0 Einleitung	83
4.1 Gespräche über die Psalmodia mit Kopten	83
4.2 Einige der Gesprächspartners	95
4.3 Verschiedene Aufführungen der Psalmodia	97
4.4 Die bekanntesten Sänger und Chöre der koptischen Kirche in Ägypten	99
4.5 Generationen der koptischen Kantoren	100
4.6 Kurze Bemerkungen und Angaben über koptische Kantoren	103
4.7 Lehrprozesse und Lehrmittel	110
4.8 Ausgaben einiger Psalmodia-Texte	115
4.9 Liste einiger Audioaufnahmen der Psalmodia	119
5. Literatur über die Psalmodia	121
5.0 Einleitung	121
5.1 Die ältere Literatur	123
5.2 Die neuere Literatur über die Psalmodia vom 20. Jahrhundert bis zum 21. Jahrhundert	125
5.3 Besprechung einiger Fragen über die Psalmodia und ihre Beantwortung in der Literatur des 20. und 21. Jahrhunderts	154
5.4 Liste einiger Autoren die über die verschiedenen Aspekte der koptischen Musik und der Psalmodia publiziert haben	166
6. Gedächtnisstützen, Musik- und Textnotationen der Psalmodia	169
6.0 Einleitung	169
6.1 Orale Überlieferung der Melodien	170
6.2 Cheironomie	174
6.3 Verschiedene Notationen der Melodien	175
6.4 Notationen koptischer Musik	180

Inhaltsverzeichnis 2. Teil

Inhaltsverzeichnis 2. Teil	191
7. Musiktranskriptionen und Analysen einiger Hymnen der Psalmodia	193
7.0 Einleitung	193
7.1 Transkriptionen und Analysen dieser Arbeit	197
7.2 Methoden für Transkriptionen	198
7.3 Eigene Transkriptionsmethode	199
7.4 Methoden für Analysen	202
7.5 Eigene Analysen	204
7.6 Notation der Melodien	216
7.7 Ausspracheregeln der bohairisch/koptischen Sprache und Transliterationen einiger arabischer Begriffe	218
7.8 Auswahl der Melodien der Psalmodia zu Musiktranskriptionen und Analysen	219
7.9 Auswahl der Melodien der CD	228
CD zu „Die Struktur der koptischen liturgischen Melodien“	231
8. Analysen einiger Adam-Melodien	232
8.0 Einleitung	232
8.1 Adam-Lobsch <i>al-sanawi</i> (tägliche Melodie), Vocalise	232
8.2 Adam-Lobsch <i>al-sanawi</i> , syllabische Melodie (T6)	241
8.3 Adam-Lobsch <i>al-faraihi</i> (Festtagsmelodie, freudige Melodie), Vocalise (T7)	244
9. Analysen der Batos <i>al-sanawi</i> und <i>al-faraihi</i> -Melodien	247
9.0 Einleitung Batos <i>al-sanawi</i> -Melodie (tägliche Melodie)	247
9.1 Batos <i>al-sanawi</i> -Vocalise, Lobsch Mittwoch bis Samstag-Theotokia (T8-T24)	248
9.3 Vergleich von Teil A1 mit Teil A2 der Batos-Lobsch Vocalise	258
9.4 Vergleich der Vocalise <i>al-sanawi</i> von Lobsch Mittwoch und Donnerstag	260
9.5 Batos-Lobsch <i>al-sanawi</i> , melismatische Melodie (T19-T22)	263
9.6 Batos-Lobsch Mittwoch und Samstag <i>al-sanawi</i> , syllabische Melodie (T23-T24)	269
9.7 Batos <i>al-faraihi</i> -Vocalise, Lobsch Donnerstag und Samstag-Theotokia (T25-T31)	273
9.8 Batos-Lobsch Samstag-Theotokia <i>al-faraihi</i> , melismatische Melodie (T32-T33)	278
9.9 Batos-Lobsch, Samstag-Theotokia <i>al-faraihi</i> , syllabische Melodie (T34)	281
10. Analysen der Choiak-Melodien	284
10.0 Einleitung	284
10.1 Choiak 1, Vocalise (T35-T50)	285
10.2 Choiak 2, Vocalise (T54-T65)	294
10.3 Choiak 3, melismatische Melodie (T66-T69)	300
10.4 Choiak, syllabische Melodie (T70-T71)	304
10.5 Choiak 5, melismatische Melodie (T72)	307
10.6 Paraphrase 1, <i>al-rūmi</i> (die Griechische) (T73-T81)	310
11. Analysen <i>al-ša'ānini</i> -Melodie	316
11.0 Einleitung	316
11.1 Lobsch Samstag-Theotokia <i>al-ša'ānini</i> , Vocalise (T82-T86)	316
11.2 Lobsch <i>al-ša'ānini</i> , melismatische Melodie (T87-T88)	320
11.3 Lobsch <i>al-ša'ānini</i> , syllabische Melodie (T89)	323
12. Analysen <i>al-šiyāmi</i> -Melodie	326
12.0 Einleitung	326
12.1 <i>al-šiyāmi</i> -Vocalise, Lobsch Samstag-Theotokia (T90-T97)	326
12.2 Lobsch Samstag-Theotokia, <i>al-šiyāmi</i> , melismatische Melodie (T98-T99)	330
12.3 Lobsch Samstag-Theotokia <i>al-šiyāmi</i> , syllabische Melodie (T100-T101)	333
13. Analyse von TENEN	336
13.0 Einleitung	335
13.1 Analyse T102-T116	336
13.2 Zusammenfassung der Tabellen der Anfangs- Endnoten und Tonumfänge	345

14. Musikalische Formeln	347
14.0 Einleitung.....	347
14.1 Funktionen der Formeln.....	350
14.2 Verteilung der Formeln in den Vocalisen (T117-T123)	355
14.3 Überschneidungen von Text und musikalischen Formeln	365
14.4 Formeln als „melodische Linien“ (ML).....	366
Tabelle der schematischen „melodischen Linien“ (ML).....	367
14.5 Formeln als Ausdrucksmittel des Charakters einer Melodie?	370
14.6 Zusammenfassung der Struktur der Melodien aus der Psalmodia	371
15. Konklusion	375
Appendix 1	383
Begriffe und Fachausdrücke	383
Appendix 2: Listen	395
2a) Fragen zu Gesprächen über die Psalmodia	395
2b) Tabelle der Anfangswörter der beiden Psalmodiabücher	396
2c) Die Psali der Jahres-Psalmodia	412
2d) Die Psali der kirchlichen Festtage im Jahreszyklus, die in der Jahres-Psalmodia stehen.....	413
2e) Transkriptionen pro Sänger und die Aufnahmen die auf der CD zu hören sind.....	415
Quellen- und Literaturverzeichnis.....	423
a) Antike und mittelalterliche Autoren	423
b) Neuere Textausgaben.....	423
c) Literaturverzeichnis	425
Samenvatting.....	441
Summary.....	442
CD zu „Die Struktur der koptischen liturgischen Melodien.....	446

Inhaltsverzeichnis 3. Teil

Tabellen der Musiktranskriptionen

Adam-Lobsch <i>al-sanawi</i>	Vocalise	T1-T5
	Syllabische Melodie	T6
Adam-Lobsch <i>al-faraihi</i>	Vocalise	T7
Batos-Lobsch <i>al-sanawi</i>	Vocalise	T8-T15
	Vergleich Mittwoch-Donnerstag, Tawfiq	T16-T17
	Vergleich A1-A2, Tawfiq	T18
	Melismatische Melodie	T19-T22
	Syllabische Melodie	T23-T24
Batos-Lobsch <i>al-faraihi</i>	Vocalise	T25-T31
	Melismatische Melodie	T32-T33
	Syllabische Melodie	T34
Lobsch Choiak	Vocalise, 1. Melodie	T35-T50
	Vocalise, 1. Melodie, al-Batanouni	
	Transkription ca. 1930 und	
	Aufnahme ca 1950	T51-T53
	Vocalise, 2. Melodie	T54-T65
	Melismatische 3. Melodie	T66-T69
	Syllabische 4. Melodie	T70-T71
	Melismatische 5. Melodie	T72
	Paraphrase 1, <i>al-rūmi</i>	T73-T77
Lobsch <i>al-ša'ānini</i>	Vocalise	T82-T86
	Melismatische Melodie	T87-T88
	Syllabische Melodie	T89
Lobsch <i>al-ṣiyāmi</i>	Vocalise	T90-T97
	Melismatische Melodie	T98-T99
	Syllabische Melodie	T100-T101
TENEN	Vocalise	T102-T116
Formeln		T117-T123

Notenbeispiele: Peter van Munster, Musicological Desktop Publishing, Haren NL.